

”Suomalaista kristillisyyttä” vai Kristuksen kirkko?

Kysymyksiä uusien haasteiden edessä

1. Suomalainen kristillisuus

1.1. Johdanto

Kristus-todistus kristillisestä uskosta osattomien parissa ja kristillisen Euroopan ulkopuolella opettaa myös todistajia itseään. Uusi tilanne pakottaa katsomaan omaa perinnettä uuden ympäristön – vieraan uskonnon, vieraan kulttuurin – uudessa valaistuksessa. On etsittävä vastauksia kysymyksiin, joita ei ole ennen edes osattu esittää, ja ratkaisuja tilanteessa, joka on perin juurin outo.

Näin joudutaan joskus kipeään prosessiin, joka kuitenkin pohjimmiltaan tekee hyvää. Uskon aarteet avautuvat uudella tavalla, kun niitä tarkastellaan sitä uudessa tilanteessa voimakkaasti haastavaa taustaa vasten. Lopulta nämä oivallukset auttavat hahmottamaan myös omaan hengelliseen ja kirkolliseen perinteeseen liittyviä vaikeilta tuntuvia kysymyksiä.

Tämä artikkeli on syntynyt SEKL:n Saksassa ylläpitämän *ELRIM-instituutin*¹ työn puitteissa. Sen taustalla on tilanne, johon on päädytty suomalaisten kirkollisten järjestöjen, *Kylväjän*, *Sansan* ja *SEKL:n* toiminnan puitteissa *Istanbulissa*, mutta myös viimeksimainitun *Saksan työalalla*: kummankin piirissä on syntynyt *turkinkielinen seurakunta*, ja nämä ovat liittymässä yhteen *Istanbulin Luterilaiseksi Kirkoksi*. Mukaan kirkkoon sen kolmanneksi jäseneksi on suunniteltu Bulgarian *Peshterassa* toimivaa uutta luterilaista seurakuntaa.

Tässä tilanteessa ei pitäisi olla mitään erikoista. Päinvastoin: eikö Kristuksesta todistaminen kristillisestä uskosta osattomien parissa tähtää juuri seurakuntien perustamiseen? Eikö se ollut jo pakanain apostoli Paavalin työn päämäärä?

Siksi tuntuu oudolta, että tämä haaste on sittenkin vaikea. Mutta miksi? Miksi pitää pohtia, millä tavoin *Mannheimin turkkilainen seurakunta* ja *Istanbulin Luterilainen Kirkko* pitäisi järjestää ja mikä niiden rakenteen olisi oltava? Miksi jo pelkästään ajatus ”perustaa kirkko” aiheuttaa Kristus-todistuksesta vastaavissa mieluummin torjuvan ja pelokkaan reaktion kuin iloa ja innostusta?

¹ Evangelisch-Lutherisches Religionsinstitut Mannheim; www.elrim.org.

1.2. Maallisia, henkisiä ja hengellisiä taustatekijöitä

Uusien seurakuntien ja kirkkojen perustamista koskevaa pelkoa pohdittaessa on ensinnäkin muistettava, että olemme ikivanhan *pohjoismaalaisen, historiallisen kansankirkon lapsia*. Ehkä olisi oikeampaa puhua jopa *valtiokirkollisuudesta*, sillä virallisesta itsenäisyydestään huolimatta 'kirkko' nivoutuu yhä yhteen valtion tai ainakin siviiliyhteiskunnan ja 'paikallisseurakunta' kunnallisen elämän kanssa. Varsinkin vanhimmat – ja ”maalaisimmat” – meistä tulevat ympäristöstä, jossa *kirkko* ja *paikallisseurakunta* pappeineen ja kirkkoineen ovat iät, ajat olleet vähintään yhtä itsestään selvä, ennalta annettu sosiologinen tosiasia kuin *valtio, kunta, armeija* tai *kansakoulu*.

Samalla ne ovat olleet osa etäistä *esivaltaa*,² jopa sitä ”herrojen hallitusta”, jota yhtäältä kyllä kunnoitetaan, mutta toisaalta halveksitaan ja kadehtitaan. Kaikessa hiljaisuudessa sitä vastaan jopa kapinoidaan ja pyritään ottamaan siltä ainakin joitakin sen oikeuksista omaan käyttöön. Ovathan suomalaiset demokraattisen tasavallan kansalaisia³ sekä maailmanlaajuisesti ajatellen poikkeuksellisen ”tasapäisen” yhteiskunnan jäseniä kantaen usein sielussaan myös pientalonpoikaisen ja proletaarisen herravihan jäänteitä.

Toiseksi olemme kulttuurisessa mielessä valistuksen ja varsinkin sitä seuranneen romanttisen idealismin⁴ perillisiä sekä *modernin* maailmankatsomuksen kasvatteja, samalla tahtoen tai tahtomattamme jo *postmodernia* kohden kallistuen. Näistä viimeksi mainittu aatehistoriallinen tekijä vastustaa kaikkia annettuja rakenteita ja niitä muovaavien ”suurten tarinoiden” arvovaltaa kiistäen näiden ehdottoman ja varsinkin toiset totuudet poissulkevan totuusarvon. ”Antakaa kaikkien kukkien kukkia”, se opettaa. Valistuksen pohjustama, romanttisesti sävyttynyt idealismi puolestaan heijastaa jo antiikin aikana tunnettua aine-henki -dualismia tai ainakin sellaista arvojärjestystä, jossa ”ikuiset ideat” ja ”henkisyys” ovat todellisempia kuin karu materia ja joka tapauksessa niitä arvossa verrattomasti paljon ylempiä.

Niinpä suomalaiselle kristitylle on luonnollista ajatella, että ruumiimme tarvitsee tosin ”ruoan ja juoman, kodin ja konnun”, kuten Vähässä Katekismuksessa opetetaan, mutta – toisen ja kolmannen uskonkappaleen – *hengellisillä* asioilla ei ole juurikaan tekemistä *ulkonaisten* seikkojen eikä järjestysten kanssa. Ne kuuluvat välttämättömänä pahana maallis-hengellisen *esivallan* hallintapiiriin. Varsinainen hengellinen elämä on sen sijaan henkistä vapautta ajan ja paikan kahlitsevista ehdoista.

² Itse asiassa jo keskiajalla kirkko lienee – ja ennen kaikkea *esivaltana* – ollut suomalaisia lähempänä kuin etäiset herttuat ja kuninkaat. Ja uudella ajalla käytiin rippikoulua lukutaito-opetuksineen ennen kuin maallisen esivallan ylläpitämästä kansakoulusta oli kukaan kuullutkaan! Kaupungeissa tilanne on ehkä ollut hiukan toinen, mutta niitä ei ennen 1900-luvun loppupuolta ole Suomessa ollut kovin monta.

³ Usein unohtuvat Pohjoismaat, kun etsitään modernin demokratian ja vapauskäsitteen juuria: feodaalijärjestelmä oli Pohjoismaissa Keski-Eurooppaan verrattuna ohut tai puuttui kokonaan. ”Vapaan miehen” ihanne toteutui sielläkin, missä tämän tittelin kantaja oli auttamattoman köyhä.

⁴ Romanttinen idealismi on pitkälti ollut suomalaisen kansallisuusaatteen innoittaja aina näihin päiviin asti.

Sen vuoksi ajatellaan, että myös seurakunnan pohjimmaisena olemuksena on rakenteeton vapaus.⁵ Onhan seurakunta *hengellinen* eikä maallinen yhteisö. Erilaiset instituutiot, kuten seurakuntavirat, ovat seurakunnan varsinaisen olemuksen kannalta epäolennaisia järjestelykysymyksiä, ”joissa vapaus vallitsee”. Järjestettyyn jumalanpalveluselämään, liturgiaan,⁶ valmiiksi muotoiltuihin rukouksiin⁷ ja jopa kirkkovuoteen suhtaudutaan myönteisimmillään välinpitämättömän hyväksyvästi, joskus niitä kuitenkin syvästi vieroksuen.

Jos lopuksi nämä kaksi taustatekijöiden uomaa, sosiologinen kansankirkollisuus ja sen taustalla oleva romanttinen idealismi yhdistetään suomalaisen kristillisyyden postmoderniin kallistuvan perinteen suureen *hengelliseen* taustavaikuttajaan eli *pietismiin*, on tuloksena sisäinen asenne, jota harva kukaan tietoisesti edustaa, mutta joka silti lienee lähes kaikkien suomalaisten kristittyjen yhteinen perintö ja tässä asetettujen kysymysten tausta.⁸ Pietismissä ilmiönä nimittän helposti yhdistyvät tietynlainen sosiologinen ”herraviha” ja demokraattinen, joskus jopa proletaarinen kapinallisuus uskonnollisessa mielessä spiritualismia lähestyvään, ”vapaata henkeä” aineen, ajan ja paikan sijasta korostavaan ajatteluun. Sen vuoksi katsomme, että ”meillä on samat oikeudet kuin herroillakin, eikä niihin tarvita mitään kirkonmenoja, pappeja eikä piispallisia valtuutuksia”. Siinä määrin, kuin se on mahdollista, sivuutamme koko ”alistavan järjestelmän” ja toimimme omilla ehdoillamme, pragmaattisesti ja, kuten ajattelemme, ”yhteisen pappeuden pohjalta” vedoten uskonpuhdistuksen löytöihin, lähetystyön historiaan ja Kalajoen kärkeihin.

Lisäksi ajattelemme, jos vain uskallamme tunnustaa sen itsellemme, että me herätyskristityt edustamme joka tapauksessa ”korkeampaa kristillisyyttä” kuin annettuihin rakenteisiin ja perittyihin menoihin sitoutuneet leipäpapit ja muut aivouskoiset tai - tosin jo vähiin käyneet - ”tapa-” ja ”kirkkokristityt”. Olemme jopa ”pienellä paikallamme” ja ”alatien kulkijoina”, mutta varsinkin ”uudestisyntyneinä, Hengellä täytettyinä tosiuskovina” pyhityksen tiellä ”nimikristittyjä” huomattavasti korkeammalla tasolla.

Samalla kuitenkin käyttäydymme tätä ”ammattikristittyjen esivaltakirkkoa” kohtaan kuin uskovan kodin murrosikäiset lapset. Nämä moittivat ”moraalisesti lepsuja”, uskossaan ”ensimmäisen rakkautensa hylänneitä” ja ”ulkonaisessa kiinniriippuvia” vanhempiaan, mutta ottavat silti surutta vastaan kaiken sen maallisen hyvän, jota nämä tarjoavat. Olemme jättäytyneet niiden samojen

⁵ Tässä voidaan vedota esimerkiksi sellaiseen raamatunkohtaan kuin 2. Kor. 3:17.

⁶ Meille kaikille lienee tuttua pejoratiivinen puhe ”muotomenoista”.

⁷ Pohjoimaissa ei kaiketi yleensä ole menty niin pitkälle, että jopa *Isä meidän* –rukouksesta pidättäydettäisiin, jottei ”kahlittaisi hengen vapautta”. Muualla kristikunnassa sen sijaan tunnettaneen tällainenkin ajatus.

⁸ Tilanteeseen vaikuttaviin tekijöihin on lisättävä myös amerikkalaisperäinen pragmatismi, ajattelutapa, jonka mukaan (vähän yksinkertaisten ja karrikoiden) ”totta on se, mikä toimii”. Amerikkalaisen kulttuurin vaikutus on Suomessa sen aikaisemman saksalaisen suuntauksen sijasta ollut viime sotien jälkeen erityisen voimakasta (kuten myös Saksassa), ja kirkossa se on vaikuttanut ennen kaikkea ns. viidennen herätysliikkeen parissa. Samalla tämä on merkinnyt yhtäältä jo lähtökohdissaan luterilaisuutta idealistisemmin suuntautuneen kalvinistipohjaisen kristillisyyden ja toisaalta jopa radikaalireformatoristen liikkeiden (Martti Lutherin sanoin ”hurmahenkisyyden”) vaikutusta nykysuomalaiseen herätyskristillisyyteen – mikä tosin ei ole ollut kokonaan vierasta myöskään vanhemman pietismin parissa.

valtiokirkollisten rakenteiden varaan, joita arvostelemme ja joiden auktoriteetin asetamme kyseenalaiseksi aina, kun se vain on mahdollista.

Niinpä olemme saaneet rauhassa toteuttaa ”vapauttamme”, koska annetut ”ulkonaiset rakenteet” ovat itsestään selvästi olleet käytettävissämme. Meidän ei ole tarvinnut miettiä, kuinka järjestää seurakunta, sen virka, kaste ja ehtoollinen, julistus, diakonia ja rippikouluopetus, sen julkinen asema ja rahoitus.⁹ ”Kirkkoherran vastuulla ja verovaroilla” – siinä meidän periaattemme, jota olemme noudattaneet silloinkin, kun kirkkoherra on ollut mielestämme hengellisesti kuollut.

2. Uusi tilanne, vanhat eväät

Tätä mallia olemme soveltaneet myös Kristus-todistuksessa uskosta osattomien parissa ulkomailla. Olemme toimineet ”yhteisen pappeuden pohjalta”; olemme todistaneet, julistaneet ja opettaneet, missä ikinä se vain on ollut mahdollista, jopa kastaneet kääntyneitä – mutta jättäneet heidät sitten yksin siellä, missä emme ole toimineet jo olemassaolevien kirkkojen puitteissa. Miksi? Koska alitajunnassamme on ollut itsestään selvänä kuvaamani valtiokirkollis-pietistinen malli.¹⁰

Yhtäältä olemme ilmeisesti kuvitelleet, että aina ja joka paikassa jonkinlainen esivalta huolehtii järjestetystä seurakunnasta kaikkein tarpeellisine rakenteineen, ja tämä seurakunta ottaa kastetun hoiviinsa. Toisaalta olemme nähneet seurakunnan olevan ennen kaikkea uskovien vapaata yhteyttä ilman kovin suurta tunnustuksellista sitoutumista tai liturgis-sakramentaalista elämää. Olemme ajatelleet uskovien luovan olemassaolevien kansankirkollisten rakenteiden ”sateenvarjon” alla tätä korkeammalla tasolla olevan ja *uskovien uskoon tukeutuvan hengellisen yhteyden*. Järjestetystä paikallisseurakunnasta ja kirkosta, tämän ”uskovien seurakunnan” ulkonaisista puitteista, emme sen sijaan ole pahemmin huolehtineet.

Siellä, missä ei ole eikä ole koskaan ollutkaan valtio- tai edes kansankirkkoa, ei ehkä kirkkoa ainakaan sanan sosiologisessa merkityksessä ollenkaan, peritty ajatusmallimme ei kuitenkaan toimi – eikä varsinkaan, jos näemme, ettei ”ulkonaista” ja ”hengellistä” seurakuntaa edes *voi* eikä *saa* asettaa vastakkain, ei teoriassa eikä käytännössä.¹¹ Vaikeaa tämän mallin toteutuminen on kuitenkin myös siellä, missä kansankirkko edustaa toista kansallisuutta kuin vastakääntyneet kristityt. Kielelliset, kulttuuriset ja hengelliset tekijät toisistaan erottamattomaksi kokonaisuudeksi solmiva kirkko¹² ei välttämättä osaa ajatella, että toisenkieliset ja –mieliset kristityt voisivat ilman muuta integroitua siihen yhtä arvokkaina jäseninä kuin kansalliset kristityt.

⁹ Tässä analyysissä tukeudun työtoverini ja pitkän tien kulkeneen pastori Risto Soramiehen ajatuksiin.

¹⁰ Viittaa jälleen Risto Soramiehen asiaa koskeviin kirjoituksiin ja kannanottoihin.

¹¹ Ks. alla; viittaa myös kirkko-opilliseen artikkeliini ”Kirkko vai seurakunta?” SEKL:n vuosikirjassa 1998; *Vaahtoranta* 1998.

¹² Tämä lienee tilanne myös Suomessa, tosin kaksi-kolmikielisenä muunnoksena.

Ongelmallista tämä on joka tapauksessa silloin, jos ja kun kansallisia kirkkoja ja tunnustuksia on rinnakkain kaksi tai useampia. Taustamme on pohjoismaisessa yhden tunnustuksen yhtenäiskulttuurissa.¹³ Sen pohjalta näyttää edelleen olevan vaikea esimerkiksi ymmärtää, että ”evankelinen” ei Suomen ulkopuolella useimmiten tarkoita ”evankelis-luterilaista” eikä ”protestanttinen” kristillisyyden luterilaisuutta välttämättä ollenkaan tai missään muussa kuin kirkkohistoriallis-poliittisessa mielessä.

Elämme myös aikaa, jolloin virallisten kirkonovien takaa löytyy usein kokonaan jotakin muuta, kuin mitä ovesa lukee. Kansankirkollisista seurakunnista on joskus vaikea enää löytää selkeää kristillistä tunnustusta. Kristillisten perinnekirkkojen sisäinen rapautuminen on tosiasia, joka jo sellaisenaan pakottaa etsimään vaihtoehtoja.

Ja vika on vieläkin syvemmällä: loppujen lopuksi olemme pohjoismaisina luterilaina pietisteinä nähneet aivan oikein, kun olemme asiallisesti yhdistäneet ”kirkon” tai ”seurakunnan” ja maallisen esivallan (tai ainakin yhteiskunnan) toisiinsa. Niin ovat valtio- ja kansankirkot itsekin itsensä ymmärtäneet - ja ymmärtävät usein yhä.¹⁴

Kirkko voi tosin elää ja tulla näkyviin myös valtio- tai kansankirkon sosiologissa puitteissa.¹⁵ Teologisessa mielessä se on kuitenkin jotakin *kokonaan muuta* kuin ”valtiolliskansallinen uskontohuoltovirasto”, ja sisäiseltä olemukseltaan se on aina *vähemmistö* jopa siellä, missä kirkkoon kuuluu suurin osa väestöstä.¹⁶ Jos tämä ajatus unohtuu, kirkko on pahasti vaarassa, sillä kirkko on, tai sen ainakin olisi oltava *piikki maailman lihassa*.

Niinpä myös kirkon paikallistason ilmentymän eli *jumalanpalveluselämän* tulisi periaatteessa merkitä siihen osallistuville tunnustautumista Ristin Herraan ja ”hulluun evankeliumiin” ja siten ainakin potentiaalista pilkanalaisuutta ja jopa vaaraa hengelle ja omaisuudelle¹⁷ – eikä ensisijaisesti

¹³ Vuosisatojen ajan piti Pohjoimaissa kuulua rangaistuksen uhalla ainoaan sallittuun eli evankelis-luterilaiseen kirkkoon, ja yhä ovat ortodoksit, muutama tuhat katolilaisia tai jopa suuri helluntaikirkko vain pieniä erikoisuuksia muuten yhtenäisessä kirkollisessa maisemassamme.

¹⁴ Mieleeni tulee kertomus eräästä suomalaisesta maalaispitäjältä, jossa muuan isäntä sanoi vakaalla rintäänellä, että ”niin kuin me olemme isäntiä kunnassa, niin olemme sitä myös seurakunnassa”. Tai ajatelkaamme maallisten puolueiden roolia seurakuntavaltuustovaalien ehdokasasettelussa ja valtuuston toiminnassa tai julkisen sanan toimintaa kirkkoherranvaalien yhteydessä, jolloin varsinaisilla hengellisillä seikoilla ei ole paljonkaan painoa, kun ehdokkaita arvioidaan sen perusteella, kuinka alttiisti he ”palvelevat veronsa maksavia asiakkaita” näiden toiveiden mukaan ja maallisen yhteiskunnan arvoihin kaikessa ja kyselemättä suostuen.

¹⁵ Jos tämä ei pitäisi paikkaansa, meidän olisi kiireesti erottava Suomen kirkosta. Ongelmallista se tosin joka tapauksessa on jopa siellä, missä iloitaan elävästä paikallisseurakunnasta hyvien paimenten hoidossa – se kun jumalanpalvelusseurakuntana (vrt. CA VII) kattaa parhaassakin tapauksessa vain noin kaksikymmentä prosenttia seurakunnan virallisista jäsenistä, ja loput ilmaantuvat kirkkoon korkeintaan elämän suurissa käänneissä ja papin puheille, kun pitäisi päästä kirkollisesti naimisiin tai saada lapsi kastetuksi.

¹⁶ Vrt. *Teinonen* 1975, 17.

¹⁷ Tämä oli tilanne alkukirkossa aina 4. vuosisadalle eli ns. konstantinolaiseen käänneeseen asti – ja on yhä suuressa osassa kristikuntaa, siellä, missä se elää vihamielisten uskontojen ja ideologioiden puristuksessa. Tähän ”vainonalaisuuteen” ei tietenkään ole itsetarkoituksena pyrittävä. Tällöin vain harjoitettaisiin ”itse valittua jumalanpalvelusta” (Kol. 2:23) ja säilytettäisiin omille ja toisten harteille (Luuk. 11:46) itse kyhättyjä ristejä ”Kristuksen ikeen” (Matt. 11:29) sijasta. Jos se kuitenkin kokonaan puuttuu kirkkona olemisesta eikä ole läsnä edes taustalla nousevana mustana ukkospilvenä, joka asettaa koetun aurinkoisen kesäpäivän rauhan pysyvyyden kyseenalaiseksi, on vakavasti kysyttävä, onko kirkko enää kirkko.

solidaarisuutta ympäröivälle yhteiskunnalle. Itse asiassa säännöllinen kirkossakäynti saattaa jo nyt olla ristinkantamista sielläkin, missä sosiaalisena normina edelleen on *kuulua kirkkoon*. Vuosisatoja asetelma oli kuitenkin valtiokirkollisuuden puitteissa toinen: elettiin yhtenäiskulttuurissa, jossa ei kirkossakäynti, vaan - päinvastoin - julkisen, säännöllisen ja kaikkia koskevan, pakollisen uskonharjoituksen *ulkopuolelle jättäytyminen* oli vaarallista. Se oli rangaistuksin sanktioitu ja merkitsi vähimmillään asianomaisen sosiaalista eristämistä yhteisöstä. Silloisen ”kristillisen yhteiskunnan” reaktio olikin jumalanpalvelusyhteisön ulkopuolelle jättäytyviin nähden samansuuntainen kuin nykyisin muslimiyhteisön reaktio sen jäsenen kääntyessä kristityksi.

Sittemmin säännöllinen jumalanpalveluksessa käyminen on Suomessa romahdusmaisesti vähentynyt, ja jo kauan on Suomessa ollut se jakomielinen tilanne, jossa suuria kaupunkeja lukuunottamatta on tosin yhä normaalia, hyväksyttävää tai jopa toivottavaa ”kuulua kirkkoon”, mutta *uskovaksi* ei silti ole sopivaa tunnustautua. Myöskään kirkossa ei ole tavallista eikä edes sopivaa käydä muulloin kuin naapurin hautajaisissa, tyttären häissä ja jouluaattona.¹⁸

Tätä tilannetta me herätyskristityt kauhistelemme ja paheksomme – toivottavasti. Kuitenkin siihen lienee osaltaan syyllinen myös se sama pohjoismainen pietistinen perinne, jonka kasvatteja itse olemme. Pietismi on valtiokirkollista tapakristillisyyttä aivan oikein kritisoidessaan tahtomattaan edistänyt kehitystä, jossa kirkon jäsen voi nyttemmin aivan hyvin olla jopa uskomatta Jumalaan ”sitte, kuin kirkko opettaa”, ja kirkossakäynnin hän voi kokonaan unohtaa.

Pietismin perinteen mukaan elävä, oikea usko on nimittäin oikeastaan mahdollista vain pietismin itsensä sanelemin kriteerein ja sen seurojen, piirien ja yhdistysten puitteissa. Ennen kaikkea se on pohjimmiltaan ”sisäinen sydämen asia”, joka ei varsinaisesti sitoudu ulkonaisiin rakenteisiin. Järjestetty seurakunta ja sen jumalanpalveluselämä pappeineen ja kanttoreineen on pietismissä usein nähty vain ulkonaisena, kuolleena tapakristillisyytenä tai korkeintaan ”kuorena”, jolla ei ole mitään tekemistä varsinaisen uskovaisuuden kanssa, koska yhtäältä jumalanpalveluselämä on osa maallisen yhteiskunnan pakollista siviiluskonnollisuutta ja toisaalta uskovaisuus on yksittäisen sielun salattua, sisäistä elämää, vaikka se ilmeneekin esimerkiksi ”herätyksenä”, ”ratkaisuna”, ”todistamisena” ja monenlaisena aktiivisena toimintana.

’Kristittynä oleminen’ sanan varsinaisessa merkityksessä on siis tällä tavoin siirtynyt *tunnustavasta ja julistavasta yhteisöstä* ja sitä muovaavista *armonvälineistä yksilöön* ja tämän *kokemuksiin*. Näin jumalanpalveluselämä on menettänyt välttämättömyytensä ’kirkkoon kuulumisen’ kannalta niin ”tosiuskoviin” kuin ”nimikristittyjenkin” osalta: osallistuminen jumalanpalvelukseen ei pietistisin kriteerein mitattuna kerro vielä mitään osallistujan henkilökohtaisesta uskosta, eikä näkyvä kirkko voi näin ollen edes siihen kuuluvien tosiuskovien tähden olla ”uskovien yhteisö”, vaan sen ymmärretään

¹⁸ Jopa jouluaamun jumalanpalvelus on muuttunut harvojen harrastukseksi, mutta myöskään jouluaaton hartauteen ei enää välttämättä tulla koko kirkonkirjoihin merkityn seurakunnan voimin.

olevan siviiliuskonnollinen, enemmän maallinen kuin hengellinen instituutio.

Uskova ei sen tähden välttämättä tarvitse jumalanpalvelusta. Vielä vähemmän sitä kuitenkin tarvitsee ”tavallinen suomalainen”: hänen ei tarvitse olla lainkaan uskovainen kuuluakseen kirkkoon! Näin siis maallinen yhteiskunta on sisäistänyt uskovaisuuden pietistiset kriteerit.

Toisaalta on totta, että säännöllinen kirkossakäynti, joka ei enää ole sosiaalisen hyväksynnän ehto, saa nyky-yhteiskunnassa sittenkin mielekkyytensä vain siitä, että sitä kuitenkin tarvitaan uskon vahvistamiseksi. Joulukirkot ja naapurin hautajaiset kuuluvat ”perinteiden ylläpitämisen”, ”lapsuuden tunnelman” ja ”pieteetin” piiriin, mutta viikoittain kirkkoon kulkeva hakee sieltä jotakin enemmän.

Niinpä myös kirkkoa kritisoivat *uskovat* ovat yhtä kaikki usein varsin ahkeria kirkkovieraita, ovat olleet sitä suurelta osin aina. Valtio Kirkollinen seurakunta on tarjonnut säännöllisen mahdollisuuden osallistua ehtoolliselle, jos sitä on pidetty tarpeellisena. Siellä täällä on ollut virassa uskovia pappeja, joiden saarnoista on rakennuttu. Seurakunta on kastanut syntyneet lapset, se on huolehtinut päiväkerhosta ja rippikouluopetuksesta, joka on otettu kiitollisuudella vastaan, jos seurakunnan pappi on ollut uskossa. Seurakunta on loppujen lopuksi antanut myös tilaa evankeliumisaktioille ja seuratoiminnalle ja tukenut runsaskätisesti työtä ulkomailla ja kehitysmaissa.

Tällä tavoin myös pietistit – eli me – ovat tunnustajan roolinsa hukannutta valtiokirkollisuutta oikein kritisoidessaan sittenkin, vaikkakin jaetulla sydämellä,¹⁹ jättäytyneet valtiokirkollisten rakenteiden ja instituutioiden varaan. Silti nämä rakenteet ovat olleet vain ”varsinaisen” uskonelämän materiaalisluonteista, pohjimmiltaan epäolennaista alarakennetta. On yhtäältä nähty kirkollisten rakenteiden korruptio ja toisaalta käytetty niitä valikoiden omaksi tai oman liikkeen hengelliseksi hyödyksi eli ikään kuin ponnistettu niistä käsin kohti todellista hengellistä elämää.

3. Jumala itse rakentaa kirkkoaan

Ulkonaista kirkkoa arvostellessa on usein kuitenkin ”heitetty lapsi pesuveden mukana”. Toisaalta sen varaan silti jättäytyttäessä on käyttäytytty lapsellisesti. Ei ole osattu katsoa vuosisataisen ja – tuhdantisen valtiokirkollisen perinteen ohi eikä taakse, muttei myöskään eteenpäin, eikä pohdittu, mikä olisi sen oikea vaihtoehto ja Jumalan tahdon mukainen seurakuntajärjestys eikä myöskään sitä, mikä olisi seurakunnan oikea paikka kristityn uskonelämässä. Ei ole nähty Jumalan tahdon mukaan järjestetyn seurakunnan *hengellistä välttämättömyyttä* eikä sen perustaa Jumalan asetuksissa ja Hänessä itsessään.

Kristillinen todistus kirkollisten rakenteiden ulkopuolella on kuitenkin myös tässä kysymyksessä pakottanut palaamaan uskon juurille. Siperia opettaa! Olemme yhtäältä oivaltaneet, että valtio- tai

¹⁹ Aikaisemmin välttämättömyyden pakosta: muistakaamme tilannetta ennen uskonnonvapauslakia!

kansankirkollinen seurakunta voi olla ongelma, mutta toisaalta nähneet, ettei myöskään tästä johtuva pietistis-romanttinen ja kaikkea kirkollisuutta vastaan suuntautuva kritiikki ole kaikilta osin oikeaa eikä pitemmän päälle kannan uskovia. Ulkonainen seurakunta on sittenkin myös *uskolle* välttämätön, sillä se on *hengellinen* eikä maallinen suure.

Seurakunta osana kirkkoa on nimittäin se *perhe* ja *koti*, jossa *Jumala hoitaa lapsiaan* ja jonka kautta *Hän* myös *todistaa itsestään* ja omista pelastustesteistaan Kristuksessa uskosta osattomien parissa.²⁰ Tällaista turkinkielistä seurakuntaa ei Turkissa, mutta ei myöskään Saksassa ole ilman muuta eikä itsestään selvästi tarjolla. Syntyvälle turkkilaiselle seurakunnalle ei ole ennalta annettu kirkollista rakennetta, johon liittyä. Sen tähden meidän on pakko ottaa itse vastuu tilanteesta eikä vain kapinoida ”vanhempiamme” vastaan silti samalla heidän luonaan mukavasti asuen ja heidän jääkaapistaan syöden.

Ei nimittäin ole vanhempia eikä jääkaappia! Sen tähden meidän täytyy *itse* muodostaa kirkko. Vai täytyykö? - Ei sittenkään. Ei sentään.

Kirkko ei nimittäin ole meidän perustettavissamme eikä edes muodostettavissamme. Kirkko on aina sekä loogisesti että ajallisesti olemassa *ennen* meitä, sillä sen on Jumala jo itse perustanut Kristuksessa, ja Hän itse vastaa myös sen muodosta ja järjestyksestä. Me emme ole muodostaneet kirkkoa, vaan meidät on liitetty siihen kasteen ja uskon kautta. Meidät on tehty osaksi sitä vaeltavaa Jumalan kansaa, joka aina syntiinlankeemuksen jälkeen annetusta lupauksen Sanasta (”protoevankeliumi”)²¹ alkaen on kulkenut ja kulkee yhä kohti kaikkien lupauksien suurta täyttymystä, ja aikojen keskellä seisoo Kristuksen Risti vuodattaen sovituksen armoa uskoville aikaan ennen sitä²² ja sen jälkeen.

Jumala siis *itse* rakentaa kirkon ja perustaa seurakunnat. *Hän* muodostaa meille kirkon ja seurakunnan rakenteet. Silti, siitäkään huolimatta, emme voi vetäytyä vastuusta, sillä Hänen työnsä ei tapahdu meidän ohitsemme, vaan meidän keskuudessamme. Se tapahtuu meistä huolimatta, mutta silti myös meidän *kauttamme*.

Jumala ei kuitenkaan ole perustamassa uutta kirkkoa. Emme mekään voi eikä meidän tarvitse ”keksiä pyörää uudelleen”.²³ Sen sijaan meidän pitää Jumalan Hengen johdatuksessa *muodostua kirkoksi* ja

²⁰ On tärkeää nähdä, että Uuden Testamentin ja varsinkin Paavalin pareneesi eli kehottava opetusaines on suunnattu lähes poikkeuksetta yksittäisille tai useammille *seurakunnille* ja vain aniharvoin ja poikkeuksellisesti yksittäisille kristityille tai edes ”uskovien joukolle”. Sen lisäksi seurakunta ”äitinä” on varmasti myös monelle suomalaiselle pietistille syvästi koettu sisäinen välttämättömyys.

²¹ 1 Moos. 3:15.

²² Uskomme mukaan Vanhan liiton uskovat katsoivat juuri tähän Täyttymykseen, vaikka he eivät vielä – ainakaan aina – ymmärtäneet, *miten* Jumala tulee lupauksensa toteuttamaan.

²³ Teologianhistoriallisesta näkökulmasta katsoen erilaisten lahkojen taustalta löytyy usein juuri tämä ylpeä ja historiaton yritys perustaa kokonaan uusi, ”alkuperäinen” ja ”puhdas” seurakunta tai kirkko liittymättä Jumalan työhön menneiden vuosisatojen aikana ja lainkaan kysymättä niiltä, ”jotka ovat ennenkin olleet” (vapaasti Väinö Linnan Tuntemattoman sotilaan *luutnantti Koskelaa* mukailen). Vrt. sen sijaan *Ausburgin tunnustuksen loppulause*: ”Tässä ovat esitettyinä meidän oppimme pääpiirteet. Siitä voidaan todeta, ettei siinä ole mitään, mikä on ristiriidassa Raamatun tai katolisen kirkon tai Roomankaan kirkon kanssa sikäli, kuin kirkon oppi on isien kirjoituksista meille tunnettua.” *Evankelisluterilaisen kirkon tunnustuskirjat* 1990, 79.

liittyä yksilöinä ja seurakuntana kirkkoon sellaisena historiallisena jatkumona, jonka juuret ovat Jumalan työssä ja asetuksissa, niin, Kristuksessa itsessään, Hänen ristissään ja ylösnousemisessaan, taivaaseen astumisessaan ja Pyhän Hengen vuodattamisessa.

Me siis liitymme niihin Jumalan pelastushistoriallisiin tekoihin, joista Hän itse kertoo Sanassaan, ja siihen suureen Vaellukseen, joka menneinä vuosisatoina ja –tuhansina on niihin tukeutuen paljon oppinut, mutta myös monessa erehtynyt. Liitymme siihen Kristuksen hengelliseen ruumiiseen ja näkyvään opetuslasten joukkoon, josta Sana todistaa ja opettaa ja joka on myös tuonut kuultavaksemme tämän Sanan ja ulottuville sakramentit, jotta saisimme olla niihin ja niissä itseensä Herraan osallisia. Niin tulee myös uusien, syntyvien turkinkielisten seurakuntien ja kokonaisen kirkon liittyä raamatulliseen, historialliseen Kristuksen kirkkoon siinä uskossa, että luterilainen tunnustuksemme todistaa ja opettaa siitä oikein. Niiden tulee pysyä uudessakin kirkossa ja seurakunnassa osana sitä ”yhtä, pyhää, yhteistä²⁴ ja apostolista kirkkoa”, jonka näemme olevan selvimmän ja kirkkaimman edustettuna luterilaisesta uskoa tunnustavien kristittyjen parissa.²⁵

4. Onko kirkolla annettu järjestys?

4.1. ”Varhaiskatolista rappiota” vai Jumalan tahto?

Mutta minkälainen on tämä ”raamatullinen kirkko”? Minkälainen rakenne on ”raamatullisella seurakunnalla”? Vain onko sillä rakennetta ollenkaan?

Pietismi ja valistus sekä sitä seurannut idealistinen romantiikka ovat hengittäneet isomman annoksen yhteistä ilmaa, kuin kumpikaan niistä olisi valmis myöntämään, varsinkaan, kun myös ”liberaaliteologia” on juuri valistuksen lapsi, mutta samalla myös pietismin serkku! Tämä puolestaan näkyy niissä ajattelumme ennakkoedellytyksissä, joita edellä kuvasin.

Yksi näistä ennakkoedellytyksistä on ajatus kirkollisesta ”rappiokehityksestä”, joka – näin ajattelee varsinkin liberaali raamatunselitys – on nähtävissä jo Uuden Testamentin sivuilla. Kuitenkin myös pietistisessä perinteessä saatetaan ajatella, että ”alkuseurakunnalla”, jota pidetään myöhempien seurakuntien ihanteena, ei ollut minkäänlaista annettua rakennetta eikä Jumalan säätämiä virkoja.²⁶

²⁴ Alkutekstin tunnustuksen ”Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν” [imuroitu Wikipediasta] sana ”katolinen” (latinaksi *catholica*) tarkoittaa sananmukaisesti ”kaikkialla olevaa Kirkkoa”. Määre ”katolinen” tarkoittaa siis yhtä vähän ainoastaan roomalaiskatolista kirkkoa kuin ”ortodoksinen” eli *oikeauskoinen* tarkoittaa vain Bysantin kirkkoa. Kumpikin määre koskee luterilaista kirkkoa ”oikeauskoisen katolisen Kirkon” ilmentäjänä!

²⁵ ... koska tämä usko on *raamatullista* uskoa, johon jo isät yhdessä koko oikean, ”katolisen, oikeauskoisen kirkon” kanssa ovat tunnustautuneet: tämä oli *Yksimielisyyden kirjan* allekirjoittajien vakaumus v. 1580; vrt. Yksimielisyys, Esipuhe; *Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat* 1990, 31.

²⁶ Vrt. *Martens* 2005, 4: ”Bei der Behandlung der Amtsthematik im Neuen Testament ist eine Reflexion des eigenen Vorverständnisses unabdingbar. So geistern bis heute in der theologischen Literatur und im theologischen Denken immer noch bestimmte unausrottbare Klischees herum, deren Ursprünge im Pietismus und in der liberalen Theologie der letzten Jahrhundertwende deutlich zu erkennen sind. Dieser Klischees zufolge war die Kirche ursprünglich eine spontane, ämterlose, charismatische Liebesgemeinschaft, die im Laufe der Zeit zu den verkürzten Strukturen des Frühkatholizismus degenerierte.”

Täydellinen Hengen vapaus vallitsi. Pyhä Henki jakoi armolahjojaan välittömästi ja vapaasti tahtonsa mukaan, ja erilaiset tehtävät täytettiin näiden lahjojen määräämällä tavalla sisarusten kesken. Ei ollut juutalaista eikä kreikkalaista, ei orjaa eikä vapaata, ei miestä eikä naista,²⁷ vaan vain lapsilauma ja sen Isä taivaassa – ja Hengen vapaa liike.

Jottei seurakunta sittemmin kuitenkaan joutunut kaaoksen valtaan, katsottiin hyväksi yhteisellä sopimuksella jakaa eri tehtäviä eri seurakuntalaisille. Jos kaikki puhuvat yhtäkaa, ei kukaan kuule mitään!²⁸ Siksi pitää seurakunnassa sen sisäisestä vapaudesta ja karismaattisuudesta huolimatta vallita jonkinasteinen sisäinen järjestys. Tällä järjestyksellä ei kuitenkaan ole mitään tekemistä seurakunnan varsinaisen olemuksen kanssa eikä se ole *iure divino*²⁹, vaan *iure humano*³⁰.

Pietistinen raamatuntulkinta,³¹ joka ei jaa liberaaliteologian kanssa sen Raamatun kaanoniin kohdistuvaa kritiikkiä, vaan pitää koko Raamattua kirkkoa sitovana Jumalan Sanana, näkee Uuden testamentin seurakunnan rakennetta ja virkoja koskevat yksityiskohtaiset määräykset usein juuri tätä taustaa vasten ja ymmärtää seurakunnan järjestykset pakon sanelemina käytännön järjestelyinä silloinkin, kun niitä on tekstikontekstin pohjalta vaikea esimerkiksi sovittaa ”kaikkien uskovien yhteisen viran” ajatukseen. Liberaali raamatuntulkinta sen sijaan näkee Raamatun ajallisesti nuorempina pidetyissä kirjoissa (kuten ns. Pastoraalikirjeissä) jo valitettavan siirtymän kohti rappioilmiönä ymmärrettyä ja kahlitsevaa ”varhaiskatolisuutta”,³² josta Uuden Testamentin kirjojen kanssa samanikäiset tai niitä vain vähän nuoremmat Raamatun ulkopuoliset kristilliset dokumentit³³ todistavat.³⁴

Voimatta tässä paneutua tarkemmin tämän kysymyksen raamatulliseen eksegeesiin, on selvää, että käsitys ”anarkistisesta” alkuseurakunnasta ilman annettua rakennetta ja järjestystä on väärä tai parhaimmillaankin yksiulotteinen aatteellinen ajatusrakennelma, joka kieltäytyy näkemästä ”karismaattisuuden” ja ”annetun seurakuntarakenteen” välistä hedelmällistä, toinen toisensa

²⁷ Vrt. Gal. 3:28.

²⁸ Vrt. 1 Kor. 14:26-33.

²⁹ Jumalallisen oikeuden perusteella.

³⁰ Inhimillisen oikeuden perusteella.

³¹ Suomalaisiin oloihin soveltaen tarkoitan tässä sellaista uudempaa pietismiä, joka on jo irtaantunut luterilaisen myöhäisortodoksian teologisesta vaikutuspiiristä. Esimerkiksi *rukoilevaisuudessa* tämä vaikutus on vielä vahva ja näkyy esimerkiksi seurakunnan palveluviran ja sakramentaalisen elämän suurena kunnioittamisessa.

³² Vrt. *Martens* 2005, 4; ks. yllä.

³³ Vrt. esim. Heikki *Koskenniemen* arviota Antiokian piispa Ignatioksen kirjeistä välittömästi apostolien jälkeiseltä ajalta. Ignatios on saattanut jopa henkilökohtaisesti tavata apostolit Pietarin ja Paavalin: ”Se seurakunnallinen järjestys, jonka Ignatios tuntee ja jonka lujittumista hän tahtoo edistää, perustuu piispan virkaan. Piispa on kaiken keskuksena, presbyterit ja diakonit avustavat häntä. Tässä meillä on malli, joka takaa kristillisen ykseyden sopusointuisella tavalla: piispa edustaa Isää Jumalaa, presbyterit toimivat ikään kuin apostolisena neuvostona ja diakonit toimittavat Kristuksen palvelusvirkaa. Joka halveksii piispaa tai toimii ilman häntä, nousee Jumalan järjestystä vastaan. Pitäytyminen piispaan takaa sakramenttien aitouden ja opin apostolisuuden.” *Apostoliset isät* 1975, 64.

³⁴ Tämä kehitys nähdään rinnakkaisena kirkon ”hellenistymiskehityksen” kanssa, ja sen huipentumana pidetään kolminaisuusopin ja Kristuksen kahta luontoa koskevan opetuksen kehittymistä alkuperäisen, ”opittoman” kristinuskon sijalle. Tämä ajatus sopii kuitenkin huonosti yhteen esimerkiksi sen tosiasian kanssa, että Kristuksen syntymän ajan juutalaisuus oli jo valmiiksi laajalti ja syvällä sisällä hellenistisessä kulttuurissa!

edellyttävää vuorovaikutusta sellaisena, kuin se Uudessa Testamentissa³⁵ ilmenee. Erityisesti tämä pätee, jos otamme koko Raamatun todesta ja ohjenuoraksemme ja pidämme myös esimerkiksi Pastoraalikirjeitä Pyhän Hengen inspiroimina ja sitovasti velvoittavina kirjoituksina, joita ei voi sivuuttaa seurakunnan olemusta selvitettyä.³⁶

4.2. ”Paimeniksi ja opettajiksi” - yhteisen pappeuden ja erityisen viran sitova suhde

Niinpä koko Uutta Testamenttia läpäisee kuva seurakunnasta ja siis myös kirkosta, jolla on Jumalan itsensä sille antama *rakenne*.³⁷ Tämä rakenne ei kuitenkaan ole jonkinlainen jäykkä hierarkia, käskytysjärjestys ilman palautemahdollisuutta, yksittäisten viranhaltijoiden monopoli eikä varsinkaan ”hallitsijoiden ja alamaisten suhde”. Päinvastoin: seurakunnan Jumalan sille antama rakenne näkyy erityisesti kaikkien uskovien *yhteisen pappeuden*³⁸ eli ”kuninkaallisen papiston” ja *erityisen palveluviran* suhteena *vastapäätä* toinen toisiaan. Tämä erottaa sen jyrkästi esimerkiksi valtiokirkollisesta ”esivaltakirkosta” ja muista yksisuuntaisista kirkollisista hierarkioista.

Uuden liiton seurakunnassa ei ole enää uhripappeutta.³⁹ Kristuksen ainutkertainen uhri on tehnyt sen tarpeettomaksi. Nyt kaikki tästä uhrista uskossa osalliset kastetut saavat – Kristuksen meidän puolestamme uhratun lihan kautta⁴⁰ – astua Kaikkeinpyhimpään eli rukouksin ja kiitoksin Jumalan eteen. Kaikki kastetut ja uskovat ovat ”kuninkaallinen papisto”⁴¹ ja Jumalan edessä tasa-arvoisia sisaruksia keskenään. Heidä kaikkia koskevat Jumalan kaikki suuret lupaukset, ja he kaikki voivat olla kaikista armolahjoista osallisia.

Tässä joukossa eli Kristuksen hengellisessä ruumiissa vallitseekin erilaisten armolahjojen suorastaan käsittämätön rikkaus. Sama koskee niiden tehtävien paljoutta, jotka yhdessä ja armolahjojen, koulutuksen, innostuksen tai yhteisen arvion pohjalta ja Jumalalta voimia rukoillen annetaan seurakunnan eri jäsenten tehtäväksi ja sillä tavoin valtuutetaan heidät ottamaan ne vastuulleen. Yhtenä suurena kokonaisuutena ’maailman’ suuntaan seurakunta on tällä tavoin ”pyhä pappiskansa”, joka uskossa ja rakkaudessa todistaa sanoin ja teoin Herrastaan.⁴²

³⁵ Vrt. *Martens* 2005, 5: ”Bei diesen Klischees werden offenkundig bestimmte theologisch-soziologische Erfahrungen und Wunschträume der Gegenwart auf das Neue Testament projiziert und wird mit dieser Brille dann entsprechend das Neue Testament gelesen. Wir sollten zumindest kritisch hinterfragen, inwiefern wir von diesen Klischees mehr oder weniger geprägt sind, und sollten zumindest dafür offen sein, diese Klischees einer kritischen Überprüfung von den Aussagen des Neuen Testaments selber her zu unterziehen.”

³⁶ Vrt. *Martens* 2005, 6-7.

³⁷ Vrt. jo seurakunnan alkutilannetta (Apt. 1:12-14; 2:41-47)!

³⁸ Ks. tästä esim. *Teinonen* 1975, 33-35.

³⁹ Vrt. Hebr. 10:1-18.

⁴⁰ Vrt. Hebr. 10:19-20. Uutta uhria ei enää tarvita, ja sen vuoksi ”messu-uhri” uutena uhrina on torjuttava harhaoppi. Sen sijaan Kristuksen ainutkertainen uhri *nykyistyy* yhä uudelleen Ehtoollisessa ja tuo sen hedelmän meidän ulottuvillemme. Kristuksen meidän puolestamme uhrattu ruumis ja veri tulevat tällä tavoin meille *sovituksen tieksi* Isän syliin.

⁴¹ 1. Piet. 2:9.

⁴² Yksi näistä tehtävistä on annettu meille Kristus-todistukseen ulkomailla erotetuille työntekijöille, kun meidät siunattiin tehtäväämme. Meitä ei kuitenkaan vihitty ”saarnavirkaan” tunnustuksemme tarkoittamassa merkityksessä, vaikka yhtäältä moni meistä on myös tähän virkaan kutsuttu ja toisaalta moni joutuu sitä ”hätäpappina” myös ilman vihkimystä tavalla tai toisella toteuttamaan seurakuntien vasta syntyessä, ennen niiden järjestäytymistä valmiiseen muotoonsa. Tästä

Tämän lisäksi seurakunnalla on kuitenkin alusta asti ollut Jumalan asetuksena⁴³ myös erityinen paimenen virka.⁴⁴ Apostolien ajan jälkeen se on ollut olemassa ensisijaisesti laumaa itseään eikä ympäröivää maailmaa varten. Usko on nimittäin sekä ajallisesti että loogisessa mielessä ensin saatava Jumalalta, ja vasta sitten voi yhteinen pappuus toteutua. Paimenen virka puolestaan on juuri tämän uskon saamisen ja säilymisen palveluksessa,⁴⁵ siinäkin silti yhteiseen papputeen ja sen todistukseen toinen toisiaan edellyttävällä tavalla liittyen.⁴⁶

Paimenen tehtävä on ennen kaikkea ruokkia laumaa Sanalla ja sakramenteilla ja pitää siitä Jumalan nimissä hengellisesti huolta. Paimenen virka ei ole silti pelkkä ”työnjakokysymys” eikä perustu vain käytännön sanelemaan tarpeeseen eikä uskovien yhteiseen sopimukseen. Se ei ole ”edelleen delegoitua yhteistä pappetta kaaoksen välttämiseksi” eikä ainoastaan kerta toisensa jälkeen jollekin veljelle yksittäistä saarnaa tai jumalanpalveluksen liturgiaa varten annettu ohimenevä tehtävä, vaan *Jumalan asetus*⁴⁷ ja seurakuntaa ”vastapäätä” oleva instituutio.⁴⁸

Ensimmäisiä Kristuksen itsensä kutsumista Uuden Liiton seurakunnan palvelijoista olivat *apostolit*. ”Niillä kahdellatoista” ja muilla Jeesuksen maanpäällisen elämän todistajilla ja lähettiläillä⁴⁹ oli ainutlaatuinen ja ainutkertainen tehtävä sekä perustaa seurakuntia että olla niiden paimenina. Erityisesti Paavalin kirjeet todistavat tästä tehtävästä, joka apostolille jäi senkin jälkeen, kun hän oli

hätätilasta ei kuitenkaan saisi muodostua nomraalitulaa eikä varsinkaan ”hyvettä”, vaan olisi pyrittävä Jumalan Sanan opetuksen mukaisesti laillisesti kutsumaan ja vihkimään saarnaviran haltijat toimeensa.

⁴³ Vrt. alla, erityisesti alaviitteet 45 ja 47.

⁴⁴ Tämän viran ja myös siihen vihkimisen juuret ulottuvat jo syvälle Vanhaan Liittoon ja edustavat eri jatkumoa kuin leeviläinen uhripappuus; vrt. 4 Moos. 27:15-23.

⁴⁵ Vrt. Augsburgin tunnustus, V: ”Jotta saisimme tämän uskon, on asetettu evankeliumin opettamisen ja sakramenttien jakamisen virka” *Evangelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat* 1990, 53. – Kyseisen kohdan predikaatin passiivimuoto vastaa latinankielistä alkutekstiä. Tunnustuskirjojen tieteelliseen laitokseen sisältyvä saksankielinen rinnakkaisteksti käyttää kuitenkin aktiivimuotoa: ”Solchen Glauben zu erlangen, hat Gott das Predigtamt eingesetzt, ...” *Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche* 1979, 58. Kohdassa siis tarkoitetaan epäilemättä *Jumalan asetusta* eikä inhimillisiä sopimuksia. Tähän viittaa myös Augsburgin tunnustuksen puolustuksen (VII ja VIII, 47; *Evangelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat* 1990, 155) kohta, joka puhuu papista ”Kristuksen edustajana” ja vetoaa Jeesuksen sanaan Luuk. 10:16: ”Joka kuulee teitä, se kuulee minua.” Tämä liittyy puolestaan tilanteeseen, jossa Jeesus valitsi seitsemänkymmentä opetuslastaan lähettiläinään kulkemaan edellään julistamaan Jumalan valtakuntaa.

⁴⁶ Tästä on hyvänä esimerkkinä esimerkiksi aikuisena kääntyneen kaste: useinkin uskosta osaton on tullut kosketuksiin Jumalan rakkauden kanssa yhteisen pappuden eli henkilökohtaisen evankelioinnin tai esimerkiksi radiotyön välityksellä. Kuitenkin vasta kasteessa, uudestisyntymisen pesossa, jonka normaalitapauksessa toimittaa seurakunnan paimen, Jumala vihkii hänet itsensä yhteiseen papputeen – seurakunnan tässäkin tilanteessa rukoillen hänen puolestaan ja tällä tavoin ”auttaessa” häntä ja pappia (vaikka Jumala on Kristuksen kautta Pyhässä Hengessä pohjimmiltaan myös tämän rukouksen subjekti). Paimenen ja seurakunnan yhteistyö kasteen yhteydessä ilmaisevat seurakunnan dialektista olemusta.

⁴⁷ Vrt. esim. 1 Kor. 12:28; Ef. 4:11; *Martens* 2005, 12-14.

⁴⁸ Vrt. *Martens* 2005, 20: ”3.4. Was dagegen im Neuen Testament fehlt, sind jegliche Arten von Delegationstheorien oder eine Ableitung des Amtes aus dem Priestertum aller Getauften. Statt dessen ist im Neuen Testament immer wieder von der Einsetzung durch Christus oder den Heiligen Geist oder von der Weitergabe des Amtes durch den Apostel die Rede. Dies bedeutet selbstverständlich nicht, daß damit das Konzept von der Kirche als Leib Christi in Frage gestellt würde. Wie Amt und Kirche als Leib Christi zueinander in Beziehung gesetzt werden können, wird ja vor allem in Eph 4 sehr schön entfaltet.”

⁴⁹ Tätä tarkoittaa sana ”apostoli”. Ilmeisesti – apostoli Paavalin opetuksen mukaan – tämän viran haltijat oli näille ilmestynyt Ylösnoussut Vapahtaja itse kutsunut ja lähettänyt tehtävänsä, joka oli ainutkertainen. Apostoli Mattias, joka valittiin Juudaan tilalle yhdeksi ”niistä kahdestatoista”, muodostaa tästä säännöstä poikkeuksen; ks. *Martens* 2005, 8-9. Kuitenkin myös hän oli Pietarin mukaan vaeltanut ”meidän kanssamme kaiken sen ajan, jona Herra Jeesus kävi sisälle ja ulos meidän tykönämme” (Apt. 1:21). Uuden liiton viran juurista Jeesuksen asettamassa apostolin virassa ja sen tehtävissä ks. esim. Matt. 10, 16:13-19; Joh. 21:15-17; Apt. 9:1-22; 22:3-21; 1 Tim. 1:11-14; 2:7.

seurakunnan perustettuaan siirtynyt toiselle paikkakunnalle.⁵⁰ Kristuksen sijasta hän kirjeitse tai aika-ajoin seurakunnissa vierailen opetti ja kehotti laumansa lampaita ja suoritti tällä tavoin palvelusta Jumalalle. Samasta työstä ja asemasta todistavat Pietarin ja Johanneksen kirjeet.

Kaiken kaikkiaan tälle kaitseman toimelle oli ominaista juuri oikean, apostolisen eli Herraan itseensä pohjautuvan opin ja opetuksen esillä pitäminen ja puolustaminen. Tällä tavoin kirkkoa rakennettiin Kristus-kalliolle, mutta myös apostolien perustalle,⁵¹ sillä nämä olivat Herran itsensä valtuuttamia ja lähettämiä Hänen tekojensa ja opetustensa todistajia.⁵²

Apostolien jälkeenkään seurakunta ei jäänyt vaille paimenia. Päinvastoin; Uuden Testamentin todistuksen mukaan apostolit asettivat uusia paimenia seurakuntiin, joita he eivät pitemmän päälle itse voineet kaita. Nämä eivät olleet ”uusien apostoleja”, mutta he olivat sekä apostolisen uskon että näiden hoitaman paimenviran jatkumossa.⁵³ Sama koski niitä seurakunnan kutsumia palvelijoita, joita apostolit itse eivät välittömästi olleet vihkineet virkaansa rukouksin ja käten päällepanoin.⁵⁴

Tässä siirtymässä seurakuntien apostolisesta kaitsemanasta näiden asettamien paimenten virkaan oli myös mielenkiintoinen juonne, johon liittyy ”vanhimman” (presbyterin) virka. Nuorena kirkossa oli nimittäin aluksi ilmeisesti kaksi hiukan erilaista, rinnakkaista ja limittäistä virkajärjestystä. Ennen kaikkea juutalaiskristillisissä piireissä liitettiin vanhaan synagoogajärjestelmään, jossa synagoogaseurakuntaa johti kollektiivinen vanhimmisto. Kyseessä oli kunniavirka, ja olennaista sille oli viran haltijoiden ikä ja kokemus.⁵⁵

Erityisesti Paavalin kirjeissä kohtaamme kuitenkin sen virkajärjestyksen, josta tuli kirkossa johtava ja johon edelläkuvattu presbyteriaalijärjestys sittemmin sulautui. Tässä järjestyksessä puhutaan jo päätoimiseksi ymmärretystä ja yksittäisille henkilöille annetusta kaitseman eli *piispan*⁵⁶ tai paimenen virasta. Sen ohella tunnetaan seurakunnan palvelijan eli *diakonin* virka.⁵⁷

⁵⁰ Vrt. *Martens* 2005, 10, 12.

⁵¹ Vrt. Ilm. 21:14; Ef. 2:20. Jälkimmäisessä Sanan kohdassa mainitut ”profeetat” voisivat tarkoittaa joko Vanhan liiton Jumalan valitsemia julistajia tai niitä Uuden liiton seurakunnan profeettoja, jotka mainitaan 1 Kor. 12:28 – tai kumpiakkin!

⁵² Vrt. Matt. 16: 13-19! ”Kristus-kallio” ja Kristuksen asettama virka ”kalliona” eivät sulje toisiaan pois, vaan kuuluvat yhteen. Rooman piipasta Paavina ei tässä raamatunkohdassa sen sijaan puhuta yhtään mitään.

⁵³ Vrt. 1 Tim. 1:1-2, 18; 4; 5:22; 6:11-16; 2 Tim. 2: 1-2; 3:14-15.

⁵⁴ Vrt. 1 Tim. 4: 14; 5:22. Roomalaiskatolinen ja anglikaaninen kirkko pitävät tunnetusti jopa aukotonta jatkumoa aina uusien käten päällepanoin virkaansa asetettujen paimenien ketjussa apostoleista alkaen kirkon ja viran kannalta välttämättömänä, vaikka roomalaiskatoliset eivät hyväksyneekään anglikaanien suksessiota oikeaksi. Myös pohjoismaisilla, ainakin suomalaisilla ja ruotsalaisilla papeilla on ”successio apostolica” – jota Rooma ei myöskään hyväksy, mutta jolla on merkitystä suhteessa anglikaaneihin. Tämä oletettu tai todellinen jatkumo ei luterilaisille ole viran eikä kirkon *conditio sine qua non* (ehdoton edellytys), vaan hyvä ja merkittävä historiallinen lisä kaikkeen siihen, mikä yksinään riittää kirkon ja viran vahvistukseksi. Tärkeämpää, kuin tämä ulkonainen ketju, on luterilaisille *apostolisen uskon, seurakunnan ja sen paimenen viran* jatkuvuus silloinkin, kun viran haltijoiden yksittäisten lenkkien välisiä sidoksia ei aina varmasti voida osoittaa. Luterilaisille ei historiallinen piispuus ole uskon asia, kuten esimerkiksi anglikaaneille, vaikka se pohjoismaalaisilla luterilaisilla onkin katkeamatta käytössä.

⁵⁵ Ks. *Martens* 2005, 10-11.

⁵⁶ Kirjaimellisesti käännettynä, mutta myös asianmukaisesti kreikankielen sana *episkopos* tarkoittaa huonolle suomenkielelle käännettynä ”päällekatsojaa” eli (latinasta johtuen) *superintendenttiä*.

⁵⁷ Vrt. Fil. 1:1; 1 Tim. 3; *Martens* 2005, 11.

Myöhemmin Uudessa Testamentissa näitä kolmea tai ainakin kahta virkasäiettä tarkastellaan jo yhtenäisenä punoksena. Presbyterin eli vanhimman virka saatetaan Raamatussa samastaa piispan virkaan.⁵⁸

Näyttää siltä, että ”vanhimmisto” tarkoitti alunperin samaa, mitä sillä nytkin tarkoitetaan esimerkiksi *Istanbulin Luterilaisessa Kirkossa* eli yhteiseen pappeuteen perustuvaa seurakunnan kollektiivista johtoeelintä. Luterilaisuudessa sitä nimitetään useimmiten ”kirkkoneuvostoksi” tai ”seurakunnan johtokunnaksi”, kai sen tähden, että kristikunta tuntee edelleen myös niin sanotun ”presbyteriaalijärjestelmän” varsinkin kalvinistisen tunnustuskunnan yhtenä haarana. ”Vanhimmat” olivat aluksi ilmeisesti juuri sitä, mitä käsite itsessään sanoo ja kantoivat yhteisen pappeuden pohjalta hengellistä vastuuta seurakunnistaan tilanteessa, jossa niiden varsinainen paimenen virka oli vielä elossaolevien apostolien hoidossa.

Sittemmin tämä kunniavirka sulautui siihen erityiseen (ja palkalliseen)⁵⁹ paimenvirkaan, jota Uudessa Testamentissa ilmaisevat viittaukset seurakunnan ”opettajiin” tai ”kaitsijoihin”. Myös diakonaatti näyttää nivoutuneen tähän kokonaisuuteen.⁶⁰

Näin päädyttiin viran rakenteeseen, joka yhä näkyy esimerkiksi Viron kirkon järjestyksessä: seurakunnan *yksi* palveluvirka (*ministerium ecclesiasticum*) tai ”saarnavirka”, kuten sitä luterilaisessa perinteessä on totuttu nimittämään, jakaantuu *kolmeen säikeeseen*. Muualla kristikunnassa näitä säikeitä saatetaan tarkastella pappeuden eri asteina, mutta luterilaisuudessa ne nähdään yhden ja ainoan viran jakaantumisenä eri tehtäviksi. Itse virka on asetukseltaan *iure divino*, mutta sen jakaantuminen eri vastuualueiksi *iure humano*.

Pohjimmiltaan kaikki kolmisäikeisen viran tehtäväalueet ovat edustettuina yhdessä paimenen virassa, mutta Pyhän Hengen hyvässä johdatuksessa ne ovat historiallisesti saattaneet jakautua kolmeksi viraksi. Näistä *piispan* virka ilmeisesti alunperin vastasi alkukirkon yhden seurakunnan paimenen tai nykyisen pohjoismaisen kirkon kirkkoherran virkaa.⁶¹ Nykyään tälle viralle on uskottu yhtä seurakuntaa laajemman alueen eli *hiippakunnan* kaitsenta, puhtaan opin puolustaminen, pappien sielunhoito ja uusien pappien virkaan vihkiminen. Teologisesti mahdollista on kuitenkin myös, jos niin sovitaan, että laillisesti virkaansa vihitty ja yhtä seurakuntaa johtava paimen vihkii seurakunnan esittämään kutsuun eli vokaatioon liittyen uusia paimenia siihen samaan virkaan,⁶² jonka hän itse on seurakunnan kutsusta kätten päällepanoin ja rukouksin saanut.

⁵⁸ Ks. Apt. 20:17, 28; vrt. myös 1 Piet. 5:1-5; *Martens* 2005, 15.

⁵⁹ Vrt. *Martens* 2005, 13; ks. myös Gal. 6:6; 2 Tim. 1:3-6.

⁶⁰ *Martens* 2005, 15-16.

⁶¹ Vrt. tätä kysymystä koskien Gert *Kelterin* erittäin mielenkiintoista artikkelia *Kelter* 2006; erit. 78-81.

⁶² Näin luterilaiset uskovat ja opettavat; ks. *Paavin valta ja johtoasema, Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat*, 293-294.; vrt. myös *Kelter* 2006. Käytännössä Pohjoismaiden luterilaiset kirkot kuitenkin noudattavat episkopaalista eli piispallista järjestelmää aina siihen mittaan asti, että Ruotsin ”kapinallinen” *Missionsprovins* pyysi kaukaisesta Keniasta apostolisessa suksessiossa olevan piispan vihkimään itselleen piispan, jonka tehtävä on vihkiä uusia pappeja.

Piispan alaisuudessa toimivat *presbyteerit*⁶³ eli nykyjärjestelmässä yksittäisen seurakunnan paimenet. Toisin kuin Suomen kirkossa, Viron kirkon kolmisäikeisessä järjestelmässä myös *diakonit* kuuluvat saarnaviran piiriin, kuitenkin siten, että heille ei uskota pysyvää kokonaisvastuuta seurakunnasta, mutta he saavat kirkkoherran johdolla vastata myös sakramenteista, joiden hoito Kristuksen edustajan⁶⁴ erityisenä tehtävänä on uskottu papistolle.⁶⁵

Kaikki nämä viranhaltijat ovat kuitenkin osallisia yhteisestä pappeludesta, eivätkä he itsessään ole missään mielessä laadullisesti seurakunnan ”yläpuolella”. Päinvastoin; he ovat palvelijoita virassaan, joka on olemassa seurakuntaa varten. Piispojen, pappien ja diakonien tai *saarnaviran* työn tarkoituksena on synnyttää Jumalan Sanalla ja sakramenteilla uskoa ja rakkautta seurakunnassa ja pitää niitä yllä. Yhteisen pappeluden synty ja toiminta eli kristittyjen usko ja rakkaus *perustuvat* siis pitkälti juuri paimenviran työhön ja toimintaan eli Sanan julistukseen ja sakramenttien hoitamiseen.

Suhde toimii kuitenkin myös toisinpäin: paimenen viran hoitaminen on uskovien yhteisen pappeluden hedelmää, ja seurakunta käyttää sitä muun ohessa *valitsemalla* keskuudestaan yhteisestä pappeludesta osallisia Kristuksen hengellisen ruumiin jäseniä palveluksen virkaan,⁶⁶ rukoilemalla heidän puolestaan ja pitämällä heistä muutenkin kaikin tavoin huolta, jotta he jaksaisivat hoitaa usein raskasta kutsumustaan. Näin yhteinen pappuus ja erityinen palveluvirka *edellyttävät* toinen toisiaan ja pohjimmiltaan heijastavat sitä jumalallista olemisen tapaa yhdistävänä vuorovaikutuksena, jossa *tosi Ykseys on rakkauden suhde*.⁶⁷

5. Seurakunnan ja avioliiton analogia

5.1. Tämä salaisuus on suuri

Kuitenkin sekä asiallisesti että ajallisesti *ennen* inhimillisiä paimenviran haltijoita, jopa ennen virkaa itseään, mutta viime kädessä sen ensimmäisenä haltijana on – Jeesus Kristus, Hyvä Paimen ja seurakunnan Ylipaimen itse. Viime kädessä *Hän* kaitsee omaa laumaansa ja antaa henkensä sen edestä. Hän on yhä sen luona, puhuu sille ja jopa ruokkii sitä omalla ruumiillaan ja verellään. Seurakunnan paimenviran haltijat toimivat *Hänen nimissään* ja Häntä Sanassa ja sakramenteissa *edustaen*.

⁶³ Tästä sanasta johtuvat esimerkiksi englanninkielen sana *priest*, saksankielen sana *Priester* ja ruotsinkielen sana *präst*. Suomenkielen samaa tarkoittava sana ”pappi” juontunee kreikankielen sanasta ”papas” eli (seurakunnan) *isä*. Ehkä keskiaikaisen ”uhripappuutena” ymmärretyn seurakunnallisen papinviran johdosta sana ”pappi” tarkoittaa suomenkielessä myös pakanallista pappelutta. Sanan alkuperäinen merkitys kuitenkin palautuu seurakunnalliseen, kristilliseen virkaan. Ks. myös *Vaahtoranta* 2004, 68-69.

⁶⁴ Näin *Augsburgin tunnustuksen puolustus*, VII ja VIII, 47; *Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat* 1990, 155.

⁶⁵ Diakonien kuulumista saarnavirkaan Viron kirkossa osoittaa esimerkiksi se, että he käyttävät jumalanpalveluksessa alban päällä Kristuksen iestä symboloivaa *stoolaa*, ylikirkollisesti ja kansainvälisesti tunnettua ja hyväksyttyä vihityn papin tunnusmerkkiä.

⁶⁶ Vrt. *Vaahtoranta* 2005, 69.

⁶⁷ Ks. tästä laajemmin *Vaahtoranta* 2006.

Tämä paimenviran kristologisuus osoittaa, ettei kyse voi olla ”herrojen tavoin hallitsemisesta”.⁶⁸ Koko seurakunnan rakenteen ja sen palveluviran suhteen ymmärtämisen kannalta onkin tärkeää nähdä, että vaikka niihin kuuluvat ja niitä kuvaavat myös oikeudelliset ja johtamistaitoon liittyvät kategoriat, paljon oikeammalla ja raamatullisemmalla tavalla ne avautuvat siitä ”suuresta salaisuudesta”, johon Paavalin Efesolaiskirje viittaa.⁶⁹

Seurakunta ei ole ”yhdistys”, vaan *Kristuksen hengellinen ruumis ja morsian ja Jumalan perhe*. Paimenen – eli viime kädessä sen Ylipaimenen – ja seurakunnan suhdetta ei voi verrata esimerkiksi ”puheenjohtajan” ja ”johtokunnan”, ei ”toimitusjohtajan” ja ”firman”, ei myöskään ”pataljoonan ja sen komentajan” suhteeseen. Ne kuvat, joita Raamattu käyttää, puhuvat sen sijaan ”paimenesta” ja ”laumasta” tai, vielä syvempää vettä luodaten, *Yljän ja morsiamen* tai *Isän ja lasten* suhteesta, ja tätä suhdetta määrittää Kristuksen risti, Hänen alennuksensa seurakunnan tähden sen alimmaksi palvelijaksi.

Tässä kuvassa Jumalan perheestä lienee selitys myös sille, että Herra käskyllään ankarasti kieltää naisia toimimasta ”opetusvirassa”, kuten paimenvirkkaa myös voidaan nimittää, samaan aikaan, kun Uusi Testamentti todistaa naisten olleen seurakunnassa alusta asti kaikkea muuta kuin nitistettyjä – erittäin aktiivisia, omatoimisia ja taatusti myös puhuvaisia. ”Naisen vaikeneminen”⁷⁰ tai peräti ”alistuminen”⁷¹ liittyy siis ilmeisesti tähän Jumalan seurakunnalle antamaan perherakenteeseen ja sen ehtoihin. Sisarukset kyllä voivat puhua keskenään kaikesta toinen toisilleen ja tietenkin ulkopuolisille, mutta äiti ei voi olla isä eikä nainen edustaa virassaan Sulhasta!

Sanan varsinaisessa merkityksessä myöskään seurakunnan miespuolinen paimen ei tietenkään ole eikä voi olla seurakunnan ”isä”. Kristityillä on vain yksi todellinen Isä, ja Hän on taivaassa.⁷² Kuitenkin lähes kaikilla ihmisillä on maallisessa mielessä biologinen isä, jota he myös kutsuvat tällä nimellä. Joskus niilläkin lapsilla, jotka eivät edes tunne biologista isäänsä, on omassa perheessään mies, jota lapsi *sanoo* isäksi eli jolla on häneen nähden isän *virka*.

Tällaisesta seurakunnallisesta *isän virasta* Jumalan perheessä on kysymys myös paimenen virassa. Yhteisen pappeuden perusteella kaikki kristityt ovat sisaruksia toinen toistensa kanssa, ja hengellisessä mielessä jokainen uskova isä on jopa omille lapsilleen *veli*. Silti niin maallista isänviran haltijaa kuin myös seurakunnan paimenta voi nimittää ”isäksi”.⁷³ Hänellä on *virka*, jonka tehtävänä ei ole edustaa hänen omaa uskoaan eikä hengellisyyttään,⁷⁴ vaan seurakunnassa näkymättömänä läsnäolevaa

⁶⁸ Vrt. 1 Piet. 5:3; Matt. 20:25-28.

⁶⁹ Ef. 5.

⁷⁰ 1. Kor. 14:34.

⁷¹ 1. Tim. 2:11.

⁷² Matt. 23:9.

⁷³ Ks. *Vaahtoranta* 2005, 68-70.

⁷⁴ Tietenkin paimenen tulisi olla jopa esimerkillinen uskova, mutta tämä usko ei anna hänelle hänen virkaansa, vaan auttaa häntä suoriutumaan hyvin siihen sisältyvistä tehtävistä. Varsinaisesti hän kuitenkin edustaa Jumalan objektiivisia tekoja Sanassa ja sakramenteissa ja julistaa ja jakaa niitä eikä todista omasta uskostaan. Sen tähden luterilaisuus ja klassinen

Kristusta Sanan julistuksessa ja sakramenttien toimittamisessa Kristuksen morsiameen tai Jumalan lapsilaumaan nähden. Tämä antaa paimenen viralle objektiivisten armonvälineiden hoitajana samoin objektiivisen luonteen kaikkien uskovien yhteiseen uskontodistukseen verrattuna.

Saarnavirka juuri miehisenä virkana onkin osaltaan *uskonvanhurskauden* palveluksessa. Taivaallisen Isän rakastavat armokasvot me voimme nähdä vain Kristuksessa. Niitä Pyhässä Hengessä katsellen meistä tulee ja me olemme se seurakunta, joka kokonaisuutena ottaen, kollektiivisessa mielessä on meidän ”hengellinen äitimme”. Tämän rakkaan äidin sylissä eli aivan konkreettisesti jumalanpalveluksessa saamme uskon kautta Kristuksessa katsella ja kuulla Isää, kun näemme ja kuulemme seurakunnan paimenen puhuvan Jumalan sanoja, kastavan Jumalan nimissä ja pyhittävän Sanalla leivän ja viinin Kristuksen totisen ruumiin ja veren pelastavaksi kätköpaikaksi.

Kaikkein selvimmin tämä seurakunnan rakenne Jumalan perheenä, jossa paimen edustaa Isää Kristuksessa, tuleekin näkyviin Pyhän Ehtoollisen vietossa. Alunperin Ehtoollista vietettiin – silloin usein vielä kodeissa kokoontuen – seurakunnan yhteisen rakkauden aterian päätteeksi.⁷⁵ Ruokarukous oli perheen isän tehtävä, ja tämä oli Viimeisellä ehtoollisella, ehtoollisen sakramenttia asetettaessa, apostolien joukon johtajalla ja Herralla, Jeesuksella itsellään. Hänen, näkymättömänä seurakunnassaan läsnäolevan Kristuksen edustajana ja ”ikonina” seurakunnan paimen samoin toimittaa ”isän” virkaa ja siunaa Kristuksen Sanalla leivän ja viinin ja antaa ne Jumalan lapsille iankaikkisen elämän ateriaksi, uskoville vahvistukseksi, iloksi ja siunaukseksi, mutta epäuskoisille tuomioksi.

5.2. Seurustelu, kihlaus, maallinen ja kirkollinen vihkimys

5.2.1. Avioliitto

Myös kysymykset seurakunnan palveluvirkaan kutsumisen ja vihkimisen muodoista avautuvat parhaiten, kun niitä verrataan kristilliseen avioliittoon. Onhan kristitty perhe pienin mahdollinen seurakunta, ja aviomieheksi vihkiminen merkitsee tiettyyn, myös hengelliseen *virkaan* asettamista. Niinpä minäkin, tämän kirjoittaja, olen puolisoni aviomies ja lasteni isä, vaikka pohjimmiltaan olemme kaikki, koko perhe, maallisessa mielessä tasa-arvoisia Suomen ja Euroopan Unionin kansalaisia ja hengellisessä mielessä sisaruksia keskenämme.

Minulla on perheessäni isän ja aviomiehen *kutsumus* ja *virka*. Ne olen saanut Jumalalta itseltään. *Viran* saamista edelsi sisäinen *kutsumus* eli minun rakkauteni tulevaan puolisooni, mutta yhtä paljon, ellei vieläkin enemmän, *ulkoinen kutsumus* eli rakastettuni rakkaus minuun. Morsiameni halusi minut

kirkollisuus opettaakin, että jopa sydämessään epäuskoisen papin toimittamat sakramentit ovat päteviä, kunhan ne toimitetaan oikein eli Jumalan Sanan ja asetusten mukaisesti. Jos pappi kuitenkin avoimesti tunnustaa epäuskonsa tai julistaa jotakin muuta kuin Jumalan Sanaa, hänet pitää panna kuriin tai peräti erottaa virastaan. (Mutta kuinka silloin toimitaan, jos ”kurittava” piispa on itse vielä pahemmin harhaantunut, kuin tämä paimen, jota piispa on asetettu paimentamaan?)

⁷⁵ Tämän tilanteen ongelmista todistaa 1 Kor. 11:17-34.

lastensa isäksi ja perheensä pääksi!

Tämä kutsu, joka sai ilmauksensa kihlauksessamme, ei kuitenkaan sellaisenaan vielä riittänyt viran toteutumiseen. Avioliitto on julkinen ja elämänikäinen instituutio eikä suinkaan puolisoiden välinen yksityisasia. Tosin *avoliitossakin* voidaan elää kuudetta käskyä kunnioittaen ja lapsia hurskaasti kasvattaen vain omaan rakkauteen eli sisäiseen kutsumukseen tai puolisoiden yhteiseen sopimukseen vedoten. Tällöin kuitenkin rikotaan *neljättä* käskyä, joka sitoo meidät osaksi yhteisöä, jossa elämme. Sen vuoksi useimmissa moderneissa maissa edellytetään – tai on näihin päiviin asti edellytetty – avioliittoon aikovilta ainakin siviilivihkimystä.

Siviilivihkimyksellä tarkoitetaan yhteiskunnan julkista hyväksyntää aiotulle avioliitolle. Siinä todetaan, että puolisoiden liitolle ei ole esteitä, että yhteisö hyväksyy sen. Voidaan puhua puolisoiden *valtuuttamisesta* miehen ja vaimon viran hoitamiseen.

Tämä siviiliavioliitto on ihmisten ja Jumalan edessä laillinen. Se ei kuitenkaan pohjimmiltaan ole *kristillinen* avioliitto, sillä sitä perustettaessa ja solmittaessa jätetään Jumala, avioliiton asettaja, huomiotta muussa mielessä kuin kaiken takana olevana salattuna Luojana. Siviiliavioliitto yhteiskunnallisena instituutiona perustuu vain Jumalan ”vasemman käden työhön” eli Hänen maalliseen ohjaukseensa.⁷⁶

Tätä Jumalan maallista huolenpitoa ja ohjausta avioliitossa tietenkin tarvitaan. Se tekee siviiliavioliitosta maallisessa mielessä myös Jumalan edessä pätevän. Kristillinen avioliitto on kuitenkin paljon enemmän kuin yhteiseen sopimukseen ja yhteiskunnan hyväksymiseen perustuva parisuhde, ja kristitty aviomies on muutakin kuin vain puolisonsa maallinen mies: hänen tulee rakastaa vaimoan niin kuin Kristus seurakuntaa! Avioliitto onkin tarkoitettu myös Kristuksen ja Hänen seurakuntansa rikkumattoman, uhrautuvan rakkauden suhteen kuvaksi. Miehen ja vaimon suhde on siis pohjimmiltaan kristologisesti määräytynyt ja kuuluu näin myös Jumalan ”oikean käden” eli evankeliumin piiriin, vaikkemme sitä varsinaisena sakramenttina pidäkään.⁷⁷

Sen tähden kristillinen avioliitto solmitaan siviiliviranomaisen ohella⁷⁸ Jumalan ja Hänen seurakuntansa edessä rukoillen yhdessä tätä liittoa ja siihen sisältyviä virkoja varten Hänen siunaustansa ja siihen tarvittavia armolahjoja. Ja Jumala on luvannut varmasti vastata rukouksiin! Tähän siunaustoimitukseen ja esirukoukseen osallistuu koko seurakunta, mutta erityisellä tavalla Jumala toimii siinä, kuten muissakin ”oikean kätensä toimissa”, sananpalvelijan eli papin välityksellä.

⁷⁶ Yksittäisten puolisoiden sisäiset uskonvakaumukset ja niihin sisältyvä kilvoitus jätetään tässä huomiotta, mutta ne voivat muodostaa myös siviiliavioliitosta siunatun kristillisen kilvoituksen toteutumispaikan.

⁷⁷ Sakramentit ovat toimituksia, joissa Jumala sitoo Sanansa ulkonaisiin elementteihin ja toimituksiin ja jakaa näiden kautta armoaan. Avioliitto ei itsessään jaa pelastusta puolisoille, mutta voi – kuten saarnavirkakin – olla tämän pelastuksen omaksumisen eli uskon syntymisen ja säilymisen palveluksessa.

⁷⁸ Suomessa vihkivä pappi on vanhan valtiokirkollisuuden jäänteenä sekä ”maallinen” että ”kirkollinen” viranomaisen ja toimittaa sekä ”siviili-” että ”kirkollisen vihkimyksen”. Esimerkiksi Saksassa erillinen siviilivihkimys on sen sijaan kaikille morsiuspareille pakollinen osa avioliiton julkista hyväksyttämistä.

Avioliittoon vihkimiseen kuuluva papillinen siunaus ei tosin luo avioliittoa, mutta se ei myöskään ole pelkkä symboli, sillä seurakunnan paimenen käsien kautta Jumala itse siunaa ja varustaa vihittäviä vaikean virkansa hoitoon.

5.2.2. Paimenen virka

Kaikki tässä sanottu sopii muutettavat muuttaen myös siihen virkaan, jonka tunnuksena ei ole sormessa kannettava sormus,⁷⁹ vaan papinkaulus tai jumalanpalveluksessa alban ylle puettu *stoola* eli Kristuksen ies: niin kuin olet perheenisä ja aviomies myös työmatkalla ollessasi ja kannat puolisoasi ja lastesi kuvaa alati sydämässäsi, samoin olet pappi myös silloin, kun sinut on vapautettu seurakuntapapin toimesta tutkijan tehtäviin tai joudut pakosta elättämään itsesi vaikkapa linja-auton kuljettajana tai soitonopettajana. Olet koko elämäsi ajaksi kutsuttu ja asetettu palvelemaan Sanalla ja sakramenteilla Jumalan seurakuntaa, niin kuin Kristus sitä väsymättä palvelee. Kannat koko elämäsi ajan vastuuta seurakunnasta silloinkin, kun et haluaisi etkä jaksaisi tai kun se ei tunnu kivalta, mutta myös silloin, kun tähän palveluksen virkaan sisältyvää iloa voi tuskin sanoin kuvata.

Saarnavirka onkin äärimmäisen vakava kutsumus. Se on kaikkea muuta kuin ”kunniavirka”, ja kadehtia sitä ei kannata ollenkaan. Melkein yhtä väärin, kuin jos jos vaatimalla vaaditaan naisille ”oikeutta” päästä sotilaksi,⁸⁰ ymmärretään asian luonne, jos seurakunnan paimenen virkaa pidetään jonkinlaisena palkintona, jonka pitäisi kuulua kaikille ansioituneille kristityille.

Saarnavirkaan vihittävältä vaaditaan ensinnäkin riittäviä hengellisiä ja henkisiä valmiuksia, niin kuin avioliittoon vihitään vain aikuisia. Seurakunnan paimenen tulee pystyä kaitsemaan seurakuntaa Sanalla ja puolustamaan sitä harhaoppeja vastaan, ja voidakseen selviytyä näistä haasteista hänen tulee sekä kilvoitella uskossa että olla riittävän oppinut. Teologian maisterin tutkinto jostakin länsimaisesta yliopistosta pappisviran välttämättömänä vaatimuksena voidaan tosin unohtaa, mutta virkaan vihittävän täytyy sitoutua paitsi palvelutehtävään itseensä, myös jatkuvaan kouluttautumiseen siinäkin tapauksessa, että hänellä on takanaan pitkät teologiset opinnot, ja varsinkin, jos ne puuttuvat – niin kuin aviomiehen virkaan vihityn periaatteessa tulee pystyä tekemään töitä perheensä hyväksi.⁸¹

Ensiarvoisen tärkeää on, että kutsutulla on itsellään toive saada palvella tässä virassa tai jopa sisäinen vakaumus siitä, että Jumala on juuri hänet siihen valinnut. Tätä *sisäistä kutsua* voidaan verrata kihlausta edeltävään rakastumiseen. Ilman rakkautta ei sen paremmin avioliitosta kuin

⁷⁹ Se muistuttaa omasta virasta silloinkin, kun oma vaimo ja lapset ovat kaukana. Aviomiehen virka ei ole pelkkä *funktio*, joka toteutuu vain aviovuoteessa, vaippoja vaihtaessa tai lapsia leikittäessä, vaan se on *pysyvä suhde* omaan vaimoon ja lapsiin.

⁸⁰ Paremminkin pitäisi miettiä, keiden kaikkien on *pakko* kantaa asetta.

⁸¹ ’Työn’ käsitettä ei pidä ymmärtää liian ahtaasti: tämä vaatimus toteutuu esimerkiksi ammattiin opiskelevan isän kohdalla, eivätkä myöskään työttömyys tai sairaus ansiotyön esteinä vähennä mitään aviomiehen viran arvosta, ne kun eivät ole oma valinta, vaan iskuja, jotka kestetään yhdessä rakastavan puolison kanssa. Ja tietenkin myös koti-isä tekee työtä, joka sopii aviomiehen virkaan ja kutsumukseen, jos se on perheen kokonaisuutta palveleva puolisoisten yhteinen valinta.

paimenvirankaan hoidosta tule mitään.

Sisäistä kutsumusta tärkeämpi on kuitenkin *ulkoinen kutsu*. Jo sanana ”kutsu” tarkoittaa jotakin, mikä tulee ihmisen *ulkopuolelta*, ja niin kuin sulhasmiehen ulkoinen kutsu tulee morsiamelta, joka rakastaa häntä ja haluaa hänet puolisoikseen, papiksi vihittäväälle tämä kutsu tulee *seurakunnalta*. Ilman tätä ”vastarakkautta” vihkimystä halajavan veljen toiveet eivät millään muotoa voi toteutua. Itse asiassa puuttuva seurakunnan ulkonainen kutsu saattaa osoittaa, ettei paimenen virkaan vihkiminen ole Jumalan tahto tämän veljen kohdalla, vaan hänen tehtävänsä on yhteisen pappeuden puitteissa palvella hengellistä äitiään. Toisaalta ulkoinen kutsu eli morsiamen rakkaus syventää omaa sisäistä kutsua ja rakkautta tai saattaa peräti syyttää sen.

Pelkkä, epämuodollinen ”yhteinen sopimus” esimerkiksi seurakunnan joidenkin johtavien uskovien ja paimenen virkaan aiotun veljen välillä riittää kuitenkin yhtä vähän viran toteutumiseen kuin avoliitto on Jumalan tahdon mukainen kahden ihmisen välinen elämänmuoto. Sisäiseen ja ulkoiseen kutsuun perustuva aiesopimus on vasta ”kihlaus”, joka voi johtaa oikeaan, toteutuneeseen liittoon. Itse liitto on kuitenkin jotakin muuta kuin rakastuneiden epämuodollista ”yhteen muuttamista” ja samasta jääkaapista syömistä. Oikea liitto edellyttää julkista ”eroamista” ja ”liittymistä” eli sitoutumista elämänikäisesti kantamaan vastuuta toinen toisestaan myös saarnavirasta puhuttaessa.⁸²

Tosin kihlatut viettävät jo paljon aikaa yhdessä ja vaihtavat myös monenlaisia hellyyden osoituksia keskenään. Ne lupaavat tulevaa yhteenliittymisen täyttymystä avioliitossa, mutta eivät vielä ole sen toteutuma. Samoin paimenen virkaan kutsuttava jo harjoittelee virkaansa seurakunnan edessä, mutta silti vielä yhteisen pappeuden pohjalta ja myös ulkonaisesti ilman papillisia tunnuksia.⁸³

Seurakunnan paimen ei myöskään ole maalliseen viranomaiseen verrattava virkamies, jonka viran lailliseen hoitamiseen riittäisi valtuuskirja kirkon johtokunnalta. Jos jo aviomiehen virka on hengellinen, sitäkin selvemmin sitä on paimenen virka. Siinä on puhe ennen muuta Jumalan ”oikean käden” eli *evankeliumin* ja *uskon* eikä rakkauden (maalliseen) alueeseen kuuluvasta työstä. Se ei – ainakaan välttämättä⁸⁴ – ole sakramentti, mutta se on armonvälineiden eikä pelkästään seurakunnan maallisen järjestyksen palveluksessa.

Sen vuoksi Jumala itse haluaa vihkiä ja asettaa virkaan siihen kutsutut uskovat. Kumpaakin tarvitaan,

⁸² Vrt. Augsburgin tunnustus XIV: ”Kirkollisesta järjestyksestä seurakuntamme opettavat, ettei kirkossa kukaan saa julkisesti opettaa eikä hoitaa sakramenteja ilman asianmukaista kutsumista.” *Evangelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat*, 56.

⁸³ Ja myös tämän viran syvin toteutuma eli Ehtoollisen siunaaminen ja toimittaminen odottaa vielä tulevaisuudessa. Martti Lutherilta löytynee kyllä lauseita, joissa hän päinvastoin korottaa vaikean Sanan selittämisen ja saarnaamisen tehtävän ehtoollisen toimittamista tärkeämmäksi. Näiden kahden papillisen tehtävän vastakkainasettelu on kuitenkin lähtökohdissaan väärä. Ne edustavat kahta sen ulottuvuutta, joista saarnaaminen on varmasti vaikeampi, mutta ehtoollinen salaisuutena ja sen toimittaminen Kristusta edustaen ehkä vielä saarnaakin syvempi. Sen tähden nämä kaksi tehtävää kuuluvat saumattomasti yhteen ilman, että ne kilpailisivat toinen toisensa kanssa.

⁸⁴ Vrt. kuitenkin Augsburgin tunnustus, XIII, 11: ”Mutta jos pappeudella tarkoitetaan sananpalveluksen virkaa, meillä ei ole mitään sitä vastaan, että sitä sanotaan sakramentiksi. Perustuuhan sananpalveluksen virka Jumalan käskyyn ja suurenmoiset lupaukset koskevat sitä, [...]” *Evangelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat* 1990, 186.

seurakunnan kutsua (vokaatio) ja *vihkimystä* (ordinaatio). Kummankin kautta toimii Jumala itse, mutta juuri (itse jo paimenen virassa toimivan) piispan tai papin käsien päällepanoin ja rukouksin toimittama vihkimys⁸⁵ alleviivaa Jumalan itsensä toimintaa seurakunnan *hyväksi* eikä vain sen *kautta*: pappiskandidaatin on seurakunta rukoillen valinnut, mutta Jumala itse haluaa tietyssä mielessä ilman seurakunnan aktiivista panosta eli ”objektiivisen” ordinaation kautta lahjoittaa tämän sille oman rakkautensa työkaluksi ja välineeksi siihen jatkumoon liittyen, joka näkyy jo ensimmäisten apostolien kutsumuksessa.

Saarnavirka on myös vaikea tehtävä. Niin kuin tuskin yksikään kristitty sulhasmies uskaltaa astua avioliittoon pyytämättä siihen Jumalan edessä ja Häneltä yhdessä koko seurakunnan kanssa niitä armolahjoja, joita tämän viran hoitamiseen tarvitaan, suorastaan tyhmänrohkeaa on lähteä hoitamaan papinvirkaa ”vasemmalla kädellä” ja ilman siunausta, jonka ulkonaisena merkinä on pappisvihkimys. Ja koska Jumala on luvannut vastata rukouksiin ja antaa seurakunalle sen, mitä se tarvitsee,⁸⁶ kätten päällepanoin ja rukouksin toimitettu ordinaatio ei myöskään ole pelkkä symboli, vaan Jumala itse toimii siinä ja varustaa vihittävän niillä armolahjoilla joita hän virkaansa varten tarvitsee.

Tämä vihkimys on, aivan samoin kuin avioliittoon vihkimisessä, tärkeä myös niitä hetkiä varten, jolloin vihitty alkaa epäillä omaa sisäistä kutsumustaan ja tunteitaan. Olennaisempia kuin oman sydämen epäilykset ovat Jumalan kutsu ja asetus. Niihin eli ordinaatioon voi kerran vihitty aina palata ja todeta, että yhtäältä ordinaatiossa tuli samalla tavoin näkyviin seurakunnan ulkoinen kutsu kuin avioliittoon vihkimisessä morsiamen ”tahdon” –sanassa, ja toisaalta, että sekä paimenvirka että kutsu siihen ovat Jumalan tahto ja teko, jotka eivät riipu omista tunteista. Vihkimiseen Jumalan tekona voi aina palata ja uskoa, että Hän, joka antaa viran, antaa siihen myös voimat ja viisauden.

Kirjallisuusluettelo

Apostoliset isät

1975 Suomentanut Heikki Koskenniemi. Rauma.

Die Bekenntnisschriften der evangelisch-lutherischen Kirche

1979 Herausgegeben im Gedenkjahr der Augsburgischen Konfession 1930. Göttingen.

Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat

1990 Jyväskylä.

⁸⁵ Vrt. Paavin valta ja johtosäema, *Evankelis-luterilaisen kirkon Tunnustuskirjat* 1990, 293-294.

⁸⁶ Vgl. z.B. Joh. 15:16.

Kelter, Gert

2006 Parochiales oder diözesanes Bischofsamt? Versuch einer Auseinandersetzung mit neuen Ergebnissen ökumenischer Forschung. - Lutherische Beiträge 2/2006, 71-91.

Martens, Gottfried

2005 Gibt es das "eine, von Christus gestiftete Amt der Wortverkündigung und Sakramentsverwaltung? – Lutherische Beiträge 1/2005, 3-20.

Teinonen, Seppo

1975 Kirkon uudistus ja naispappeus. Helsinki.

Vaahtoranta, Martti

1998 Kirkko vai seurakunta? Luterilaisen kirkko-opin ja ekumenian juurilla. – Suomen Ev.lut. Kansanlähetyksen vuosikirja 1998. Hämeenlinna 1998. 10-18.

2005 Yksi Jumala, yksi ihminen, yksi maailma. Teologisia yrityksiä ymmärtää islamia ja kristinuskoa. Helsinki.

2006 Jumalan missio, Jumalan dialogi: kristillinen usko kohtaa islamin. – Ego sum qui sum. Festschrift till Jouko Martikainen, Jouko Martikaisen juhlakirja, Festschrift für Jouko Martikainen. Hrsg. von Tuomas Martikainen. Studier i systematisk teologi vid Åbo Akademi, nr. 29. Åbo 2006. 403-413.